

جنگ اوکراین: پیامدها برای جهان، منطقه و افغانستان

بهلول جاوید کریمی*

چکیده

ظهور دوباره رقابت بین قدرت‌های بزرگ، صحنه بین‌المللی را متأثر ساخته است. این رقابت در دو جبهه بین امریکا-چین در قالب جنگ سرد نو در آسیا - پسیفیک (جمع هندو - پسیفیک) و امریکا-روسیه در قالب جنگ سرد دوم در اروپا در جریان است. جنگ اوکراین را می‌توان برگرفته از رقابت بین قدرت‌های بزرگ روسیه و ایالات متحده امریکا دید. تشدید رقابت بین قدرت‌های بزرگ امروز باعث جنگ داغ و خطرناکی در اوکراین گردیده است. یک بازی بزرگ جدید در اوکراین در جریان است. حال با گذشت یازده ماه از جنگ در اوکراین - هنوز ختم‌اش معلوم نیست - سوال اصلی این است که نظام بین‌الملل جهان پسا-جنگ اوکراین چه نوع نظامی خواهد بود و آخر بازی - سناریوهای محتمل - در جنگ اوکراین چیست؟ برای پاسخ به این سوال از روش توصیفی-تحلیلی استفاده گردیده است و یافته‌های تحقیق تغییر و تحولات گسترده جیوپولیتیکی و اقتصادی جهانی را نشان می‌دهد. در این جنگ سناریوهای بازنده-برنده وجود ندارد. هیچ‌یک از طرف‌ها برنده و طرف مقابل بازنده نخواهد بود. با این وجود، جهان پسا-جنگ اوکراین شاهد تحول گسترده در توزیع قدرت میان بازیگران برتر نظام بین‌الملل خواهد بود.

واژگان کلیدی: جنگ اوکراین، رقابت قدرت‌های بزرگ، پیامدها، آخر بازی، افغانستان.

---

* محقق مرکز مطالعات استراتژیک، وزارت امور خارجه

مقدمه

یازده ماه از جنگ اوکراین می‌گذرد و ختم‌اش هنوز معلوم نیست. ولی آنچه را که این جنگ برملا ساخته این است که جهان در حال تغییر است. جهان با تغییرات گسترده جیوپولیتیکی روبه‌رو است و این تغییرات جیوپولیتیکی پیامدهای گسترده و تأثیرات منفی اقتصادی برای جهان به بار آورده است. جهان دیگر مثل قبل نیست و ظهور دوباره رقابت بین قدرت‌های بزرگ ا‌صحنه بین‌المللی را بیش از پیش متأثر ساخته است. پروفیسور جان میرشایمر در کتاب خود با عنوان «تراژیدی سیاست قدرت‌های بزرگ»^۲ با تأکید بر نظریه ریالیسم تهاجمی^۳ ادعا نموده که همکاری بین قدرت‌های بزرگ مشکل است. زیرا هر قدرت به شکل مداوم در پی افزایش قدرت خود می‌باشد. وی این وضعیت را تراژیدی سیاست قدرت‌های بزرگ نامیده که در آن قدرت‌های بزرگ مجبور به رقابت و درگیری با هم می‌شوند (Mearsheimer, 2001). ظهور چین و احیای دوباره روسیه به‌عنوان قدرت بزرگ در سه دهه اخیر، جایگاه هژمونیکی ایالات‌متحده امریکا را به چالش کشیده و باعث تشدید رقابت بین قدرت‌های بزرگ گردیده است (Mankoff, 2012, P 133). تشدید رقابت بین روسیه و ایالات‌متحده امروز باعث جنگ داغ خطرناکی در اوکراین گردیده است.

رقابت بین قدرت‌های بزرگ در دو جبهه بین امریکا - چین در قالب جنگ سرد نو در آسیا - پسیفیک (جمع هندو - پسیفیک) و امریکا-روسیه در قالب جنگ سرد دوم در اروپا در حال جریان است (Manning, 2018). ایالات‌متحده امریکا در مهار چین، روسیه، ایران و کوریای شمالی تا حال ناکام بوده و امروزه مهار این کشورها جزء اولویت

¹ Great powers competition

² The Tragedy of Great Power Politics

³ Offensive Realism

سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا قرار گرفته است تا آمریکا بتواند به حفظ قدرت هژمونیکی خویش ادامه دهد (Mandelbaum, 2019). چرخش سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا به طرف آسیا - پسیفیک و اروپا و عقب‌نشینی استراتژیک و نظامی‌اش از خاورمیانه را می‌توان از این منظر دید. از دید نویسنده اشغال بیست ساله افغانستان توسط ایالات متحده و شکست تحقیرآمیزش‌اش در این کشور یک اشتباه و دامی بود که باعث تضعیف نسبی آمریکا و رشد قدرت‌هایی مثل چین، روسیه، اتحادیه اروپا، ایران، هند، ترکیه، کوریایی شمالی و غیره کشورها گردیده است. حال که الحمدلله افغانستان به استقلالیت کامل دست یافته و جنگ خاتمه یافته است، جنگ به اوکراین انتقال نموده است. به عبارت دیگر جنگ از خاورمیانه اسلامی به اروپای عیسوی انتقال نموده است. امروز بازی بزرگ جدید در اوکراین در حال جریان است که پیامدهای گسترده جیوپولیتیک و جیواکونومیک را برای جهان در بر دارد. در این مقاله سعی شده است تا جنگ اوکراین مورد ارزیابی قرار گیرد و سناریوهای محتمل این جنگ بررسی گردد. در این مقاله هم‌چنین سعی شده است تا پیامدهای این جنگ برای جهان، منطقه و افغانستان مورد بررسی قرار گیرد.

۱. پیشینه جنگ اوکراین

جنگ اوکراین به تاریخ ۲۴ فبروری ۲۰۲۲ توسط حمله نظامی روسیه به خاک اوکراین آغاز گردید که تا حال بدون هیچ‌گونه تفاهم و مذاکره برای صلح ادامه دارد. سنگ تهداب این جنگ در کودتای سال ۲۰۱۴ گذاشته شده بود که در نتیجه آن حکومت رییس‌جمهور ینوکوویچ طرف دار روسیه از بین رفته و حکومت ناسیونالستی اوکراینی تبار غرب‌گرا در کیف به قدرت رسید که وضع موجود را در اوکراین به نفع غرب رقم زد. متقابلاً روسیه شبه جزیره کریمیه را بدون هیچ درگیری به خاک خود ملحق نموده و در

ادامه مناطق دونیسک و لوهانسک در شرق اوکراین خواهان استقلال از کیف گردیدند که این امر منجر به جنگ داخلی در اوکراین گردید. هنری کسینجر می گوید که اوکراین فقط برای ۲۳ سال - از سال ۱۹۹۱ الی ۲۰۱۴- استقلال داشته است. وی می افزاید که رهبران اوکراین هنر مصالحه را یاد نگرفتند و اگر اوکراین برای بقا باید طرف واقع نمیشد و به حیث پل بین شرق و غرب عمل می کرد (Ferguson, 2022). اوکراین در سال ۱۹۹۱ بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی استقلال خود را به دست آورد و هیچ وقت موجودیت متجانس سیاسی نداشته است. جنوب و جنوب شرق اوکراین که از لحاظ هویتی بنام روسیه کوچک مشهور است تا قبل از ایجاد اوکراین بخشی از خاک روسیه بوده که در برگیرنده مناطق دونیسک، خارکوف، کریمیا، کیف و اودیسسا می باشد. غرب و مناطق مرکزی اوکراین از لحاظ تاریخی جزء امپراطوری های لهستان و اتریش - مجارستان بوده که بیشتر دارای هویت اروپای مرکزی است. این لین بود که تصمیم گرفت تا اوکراین معاصر را بسازد و این دو مناطق مختلف را با هم ادغام نماید. لذا اوکراین معاصر میراث باقی مانده اتحاد جماهیر شوروی لنین است که در رقابت بین قدرت های بزرگ روسیه و امریکا فعلا در تلاش حفظ سرحدات خود می باشد.

۲. علل جنگ اوکراین

جنگ اوکراین هشت سال بعد از کودتای سال ۲۰۱۴ با دو حکایت مختلف غربی و شرقی آغاز شد. از منظر غرب، روسیه در قرن بیست و یکم خلاف تمام قوانین موجود بین المللی با نقض منشور سازمان ملل متحد خاک کشوری مستقل و دموکرات اوکراین را مورد تهاجم نظامی قرار داده و بخشی از خاک آن را اشغال نموده است. این حق هر کشور مستقل است که بخواهد عضویت سازمانی را داشته باشد و روسیه باید بدون هیچ نوع قید و شرط از اوکراین عقب نشینی نماید. اما از منظر روسیه و شرق نادیده گرفتن خط

سرخ روسیه از طرف غرب مخصوصاً ایالات متحده امریکا علت اصلی این جنگ شمرده می‌شود. از طرف دیگر، روسیه غرب را برای نادیده گرفتن تاریخ اوکراین متهم می‌کند و با عضویت اوکراین در سازمان ناتو مخالف است. روس‌ها و اوکراینی‌ها مشترکات زیاد مذهبی، زبانی و تاریخی دارند و بخش اعظم خاک اوکراین برای قرن‌ها جزء خاک روسیه بوده است. از این لحاظ برای روس‌ها اوکراین بخشی از تاریخ، فرهنگ و تمدن‌شان بوده و باقی خواهد ماند. روسیه عضویت اوکراین را در سازمان ناتو خط قرمز خود دانسته و آن را تهدید حیاتی برای خود می‌شمارد. با روی کار آمدن اداره جو بایدن غالباً کارت سبز برای عضویت اوکراین در سازمان ناتو داده شده بود و اوکراین به شکل دوفاکتو عضویت ناتو را کسب نموده بود. این امر روسیه را واداشت تا حمله نظامی خود با عنوان «عملیات ویژه نظامی» در اوکراین آغاز نماید.

پروفسور جان میرشایمر معتقد است که عامل اصلی بحران اوکراین سیاست خارجی کشورهای غربی در قبال اروپای شرقی می‌باشد. وی می‌نویسد: هدف ایالات متحده و متحدان اروپایی‌اش این است که اوکراین را از مدار روسیه بیرون کنند و آن را در محور غرب قرار دهند. وی هم‌چنین می‌افزاید که برای تحقق این هدف امریکا و غرب از سه پالیسی استراتژیک گسترش ناتو به طرف شرق اروپا، گسترش اتحادیه اروپا به طرف شرق اروپا و راه‌اندازی انقلاب‌های رنگین در کشورهای اتحاد جماهیر شوروی سابق استفاده نموده است (Mearsheimer, 2014).

۳. جنگ اوکراین

جنگ اوکراین زمانی آغاز گردید که روسیه از چهار جهت نیروهای خود را وارد خاک اوکراین نمود. اما برخلاف انتظارات روسیه با مقاومت شدید نیروهای اوکراینی روبه‌رو شده و نتوانست هدف استراتژیک خود را که همانا تغییر رژیم در اوکراین و کنترل کیف

در کوتاه‌ترین زمان - مثل جنگ گرجستان در ۲۰۰۸ میلادی -، محقق کند. نیروهای اوکراینی از شهرهای اوکراین دفاع نمودند و بعد از یک ماه محاصره شهر کیف توانستند نیروهای روسی را مجبور به عقب‌نشینی نمایند. هرچند نیروهای روسی از شمال و شمال شرق اوکراین عقب‌نشینی نمودند ولی در جنوب و جنوب شرق اوکراین به عملیات نظامی خود ادامه دادند. این مقاومت اوکراینی‌ها به برد واقعی مبدل نشد و همراه با خسارات گزاف، خرابی شهرها و زیربنای اوکراین به‌شمول بیجا شدن و مهاجر شدن میلیون‌ها اوکراینی انجامید و بُرد برای اوکراینی‌ها بیشتر شبیه باخت شد. روس‌ها با گرفتن شهر مریوپول توانستند بخش اعظمی از خاک چهار ایالت لوهانسک، دونیسک، ژپوریزیا و خرسون را در جنوب و جنوب شرق اوکراین را تصرف کنند.

از طرف دیگر امریکا و غرب با پشتیبانی و کمک‌های نظامی و مالی از اوکراین به ادامه جنگ تأکید نمودند و اوکراین را ترغیب کرد تا بجنگد و هیچ نوع مذاکره برای مصالحه و تفاهم با روس‌ها را قبول نکنند. این سیاست امریکا و غرب جنگ اوکراین را تشدید نموده و خطر ایجاد بحران گسترده‌تری را ایجاد نمود. امریکا با فرستادن تسلیحات پیشرفته و آموزش نیروهای نظامی اوکراین خواست تا وضع موجود جنگ را به نفع اوکراین تغییر دهد و با تداوم جنگ روسیه را تضعیف نماید. این رویکرد امریکا و غرب باعث شد نیروهای نظامی اوکراین را از حالت دفاعی به حالت تهاجمی روی آورده و نیروهای نظامی اوکراین پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای در مناطق خارکیف و خرسون داشته باشند. در مقابل این فشارها مسکو تهدید کردند که در صورت ضرورت روسیه از تسلیحاتی اتمی خود در جنگ اوکراین استفاده خواهد کرد. روسیه یک قدرت اتمی است که بیشترین کلاهک‌های هستوی را در دنیا دارا می‌باشد و در تکنولوژی موشک‌های هایپرسونیک - فوق صدا - دست برتر نسبت به هر کشور دیگر در جهان دارد. رمضان

قادیروف رییس جمهور چچن نیز تأکید بر استفاده سلاح هسته‌ای تاکتیکی در اوکراین توسط روسیه را مطرح نمود (Siddiqui, 2022). روسیه در تاریخ ۳۰ سپتامبر مناطق تصرف شده چهارگانه لوهانسک، دونیسک، ژپوریزیا و خرسون را ملحق به خاک روسیه نمود. پوتین امر بسیج جزئی نیروهای نظامی را در روسیه صادر نمود و جنرال سرگی سورویگن - معروف به جنرال آخرزمانی - را به حیث مسئول جنگ در اوکراین گماشت. این جنرال تا به حال دستور عقب‌نشینی نیروهای روسی را از منطقه خارکیف و شهر خرسون به خاطر آسیب‌پذیر بودن نیروهای روسی در این مناطق داده است و هم‌چنین عملیات انتقام‌جویانه ظالمانه‌ای را در شهرهای مختلف اوکراین به انجام رسانیده است. جنگ اوکراین هنوز با شدت جریان دارد و با گذشت هرروز این جنگ رنگ و بوی نو را به خود می‌گیرد. تا هنوز تلاش‌ها برای مصالحه و مذاکره برای صلح در اوکراین نتیجه نداده است. هنری کسینجر در تازه‌ترین مقاله خود نگاشته است که زمان مذاکره برای صلح با روسیه به‌منظور جلوگیری از یک جنگ جهانی ویرانگر دیگر فرا رسیده است (Kissinger, 2022). این جنگ احتمال خطر استفاده سلاح هسته‌ای تاکتیکی را نسبت به هر زمان دیگر افزایش داده است و این تهدیدی خطرناک برای جهان شمرده می‌شود. این امر نشان می‌دهد که به احتمال زیاد جنگ اوکراین تشدید خواهد شد.

۴. سناریوهای محتمل و آخر بازی جنگ اوکراین

با گذشت یازده ماه از تحولات مرتبط با جنگ در اوکراین، اکثر تحلیل‌گران به این نتیجه رسیده‌اند که جنگ اوکراین هیچ برنده‌ای ندارد؛ نه روسیه و نه امریکا - غرب - نمی‌توانند از راه جنگ پیروز شوند. در بن‌بست جنگ اوکراین باخت برای روسیه و امریکا - غرب - امکان‌پذیر نیست. این بازی خطرناک آخر ندارد و اگر پایانی هم قابل تصور باشد، فنا و نابودی کل بشریت است و یا تفاهم و مصالحه. از دید ریالیست‌ها و

پروفسور جان میرشایمر جنگ اوکراین ما را به بازی معمای زندان^۱ میرساند (Mearsheimer, 2022). با این وجود به دلیل دخیل بودن قدرت‌های بزرگ هستوی در این جنگ ما به بازی چیکن^۲ برخورد می‌کنیم که چهار گزینه دارد. در کل در یک بازی دو گزینه برد یا باخت است ولی در بازی جنگ اوکراین نه برد وجود دارد و نه باخت. پس دو گزینه باقی مانده یکی فنا و بربادی بشریت و دیگر مذاکره برای تفاهم و مصالحه. خرد و عقل سلیم طرف‌دار گزینه تفاهم و مصالحه است و این به احتمال زیاد آخر بازی در اوکراین باشد. با این وجود جنگ اوکراین پیامدهای گسترده جیوپولیتیکی و جیواکونومیکی را برای جهان داشته است.

۵. پیامدهای جنگ اوکراین برای جهان

جهان که هنوز با تأثیرات منفی اقتصادی همه‌گیری ویروس کوید-۱۹ دست و پنجه نرم می‌کرد، جنگ اوکراین ضربه دیگری را بر اقتصاد جهان وارد نمود. امریکا با تحمیل تعزیرات یک‌جانبه علیه روسیه بعد از این که روسیه بر اوکراین حمله نمود باعث مانع بهبود دوباره اقتصاد جهان گردید. روسیه با اقدامات تلافی‌جویانه و بستن بندرهای اوکراین بر روی جهان در حقیقت آغازگر جنگ اقتصادی بود که جیواکونومیک جهان

¹ Prisoners' Dilemma

معمای زندان یک مثال فرضی در نظریه بازی‌ها است که در آن دو زندانی در زندان با چهار حالت بر خواهد خورد. اعتراف یکی و عدم اعتراف دیگر نتیجه برد-باخت را در پی خواهد داشت در حالی که اعتراف هر دو طرف و یا عدم اعتراف هر دو طرف نتیجه برد-برد یا باخت-باخت را در پی خواهد داشت.

² Chicken Game

این اصطلاح به زبان فارسی به «جوانک ترسو» ترجمه شده که شبیه دویل می‌باشد قسمی که دو موتر در حال حرکت به طرف هم‌دیگر با سرعت بالا می‌باشند و این بازی دو گزینه دارد یا برخورد هر دو موتر با هم‌دیگر یا این که یکی از موترها در آخرین لحظات تغییر جهت دهد. این اصطلاح در تیوری ریالیسم برای بررسی روابط بین‌الملل مورد استفاده قرار گرفته است.

را دگرگون ساخت (Colibasanu, 2023). این جنگ اقتصادی باعث افزایش قیمت تیل و گاز به شکل سرسام آور گردید که در مقابل بحران غذایی و تورم جهانی را به بار آورد. تورم جهانی مخصوصاً در کشورهای غربی در چهل سال گذشته بی‌پیشینه بوده و دلیل عمده‌اش تعزیرات سخت یک‌جانبه آمریکا علیه روسیه بود. به انزوا کشیدن و تضعیف بزرگ‌ترین کشور دنیا که از لحاظ منابع طبیعی غنی‌ترین کشور و از لحاظ صادرات صادرکننده مهم‌ترین اقلام مثل مواد غذایی، انرژی و کود کیمیایی می‌باشد، بدون شک پیامدهای منفی بر اقتصاد جهانی داشته است. در ضمن کشور اوکراین خود هم جزء کشورهای حاصل‌خیز زراعتی بوده و یکی از کشورهای مهم صادرکننده گندم و روغن به‌شمار می‌رود. امروزه این جنگ دنیا را در پرتگاه رکود اقتصادی قرار داده است.

جنگ اوکراین از شروع تا به حال در دو سطح مختلف در جریان است. یکی بین نیروهای نظامی روسیه و اوکراین در داخل خاک اوکراین و دیگری درگیری بزرگ‌ترین روسیه و ایالات متحده آمریکا/اتحادیه اروپا/ناتو برای تسلط جیوپولیتیکی. وزیر دفاع آمریکا هدف آمریکا را در جنگ اوکراین تضعیف روسیه تا حدی که روسیه دیگر نتواند به همسایگانش حمله کند، عنوان نموده است (Ryan & Timsit, 2022). سخنان وزیر دفاع آمریکا نشان‌دهنده آغاز یک جنگ ترکیبی - هایبرید - طولانی مدت است که بین ایالات متحده و روسیه در میدان نبرد اوکراین به راه افتاده است. به نظر می‌رسد که آمریکا در جنگ اوکراین سه هدف زیر را تعقیب می‌نماید:

۱. تضعیف روسیه تا سرحدی که دیگر نتواند تهدیدی برای اتحادیه اروپا باشد.
۲. کسب اطمینان کامل که دیگر روسیه نتواند متحد مؤثر برای چین باشد.
۳. تداوم تحکیم روابط و هم‌سویی اروپا با ایالات متحده.

این اهداف در کل از هدف بزرگ‌تر مهار چین و روسیه و حفظ برتری ایالات متحده آمریکا حمایت می‌کند. آن‌چه را که جنگ اوکراین آشکار ساخته تحکیم بیشتر روابط فرآتلاتیک به رهبری ایالات متحده آمریکا بوده است. جنگ اوکراین هم‌سویی و همگرایی بین آمریکا و اروپا را بیشتر نموده و هم‌چنین زمینه گسترش بیشتر ناتو را نیز فراهم نموده است.

از منظر جیوپولیتیک، این جنگ باعث ایجاد پرده آهنین دیگری بین اروپا و روسیه گردیده - به‌گونه‌ای که در دوران جنگ سرد پرده آهنین بین اروپای شرقی و غربی ایجاد شده بود - و همگرایی اقتصادی بین اروپا و روسیه را به چالش کشیده است. به احتمال زیاد این جنگ امکان همگرایی اقتصادی بین اروپا و روسیه را تا زمان نامعلوم به تعویق انداخته است. روسیه با اروپا ارتباط ناگسستنی دارد. روسیه یک کشور اروپایی، بزرگ، سفید پوست، ارتدوکس عیسوی، اسلا و دارای تاریخ، فرهنگ و تمدن مشترک و طولانی با اروپا و غرب است. روسیه همیشه خواستار روابط خوب با غرب بوده ولی این غرب است که تعریف مشخصی برای روسیه در اروپا ندارد. از نظر آن‌ها روسیه و پوتین همیشه یک تهدید برای اروپا قلمداد شده است. غرب باید تصمیم بگیرد که هدف درازمدت ناتو چیست؟ تغییر رژیم در کرملین یا به انزوا کشیدن و تضعیف دائمی روسیه؟ حال هدف هرچه باشد در شرایط فعلی دور از حقیقت است. آمریکا با وضع تعزیرات علیه روسیه توانسته روسیه را از سیستم مالی، بانکداری و اقتصادی جهان به انزوا بکشد. اما این‌که این تعزیرات تا چه اندازه توانسته روسیه را به انزوا بکشد و تا چه اندازه روسیه را تضعیف نموده است، زمان ثابت خواهد نمود. ولی آن‌چه که ثابت شده این است که روسیه دیگر به جای تمایل به غرب نگرش شرق را دنبال خواهد نمود و با چین نزدیک‌تر خواهد شد.

هنری کسینجر در جلسه سالانه انجمن اقتصادی جهان در مصاحبه اختصاصی اش در شهر داوس بیان نمود که جنگ اوکراین نظم جهانی را می‌تواند به شکل دائمی تغییر دهد. وی معتقد است که جنگ اوکراین پیامدهای گسترده و درازمدت برای نظم جهانی خواهد داشت و نظم جهانی در حال متحول شدن است. وی هم‌چنین از چرخش در سیاست خارجی روسیه از غرب به شرق را قطعی می‌داند (Bester, 2022). چرخش روسیه به طرف آسیا^۱، روابط اقتصادی نزدیک‌تر با چین را به همراه داشته و دیگر کشورهای پیشتاز آسیایی به شمول هند، قزاقستان، افغانستان، ایران، ترکیه، عربستان سعودی، پاکستان، کوریای شمالی و جنوبی می‌توانند از این فرصت بیشترین استفاده را ببرند. کسینجر حتی هشدار داده است که در صورت جدایی دائمی روسیه و اروپا، این امر شاید باعث ایجاد یک پایتخت جدید برای روسیه در سایبری شود که شهر اومسک نامزد اصلی آن باشد. روسیه می‌تواند با تغییر مرکز ثقل سیاست خارجی خود به طرف شرق پروژه‌های انکشافی دیرینه و ناتمام خود را از چین تا مدیترانه به شمول آسیای میانه به اجرا درآورد.

هم‌چنین در صورت جدایی دائمی روسیه و اروپا و عدم دسترسی اتحادیه اروپا به انرژی، مواد غذایی و موادخام روسیه و اوکراین، این اتحادیه با مشکلات اقتصادی بزرگی روبه‌رو خواهد شد. جنگ اوکراین زنگ خطر را نه تنها برای اروپا بلکه برای تمام کشورهای که به منابع غذایی و انرژی وارداتی وابسته‌اند، به صدا درآورده است. جنگ اوکراین امنیت غذایی و امنیت انرژی را برای بسیاری از کشورهای جهان جزء اولویت کاری‌شان قرار داده است. کشورهای فقیر و جهان سوم بیشترین آسیب اقتصادی را از جنگ اوکراین متحمل شده‌اند و امروزه با قیمت بالای مواد غذایی، انرژی و کود کیمیایی

---

^۱ Pivot to the Orient

دست و پنجه نرم می‌کنند. تأثیرات مخرب اقتصادی این جنگ در سراسر جهان احساس می‌شود. بدون شک جنگ اوکراین به پروسه جهانی شدن نقطه پایان گذاشته است.

جنگ اوکراین موضوع هسته‌ای شدن را یک‌بار دیگر در روابط بین‌الملل مورد بحث قرار داده است. روسیه در جنگ اوکراین به‌طور آشکارا تهدید به استفاده از سلاح هسته‌ای تاکتیکی نموده است. تهدید هسته‌ای جمع تهدید سلاح‌های مافوق صوت - هایپرسونیک - روسیه تا حال ایالات متحده آمریکا و ناتو را از مداخله مستقیم در جنگ اوکراین باز داشته است. در ضمن تجربه برای اوکراین نشان داد که اگر اوکراین در سال ۱۹۹۴ خود را خلع سلاح هسته‌ای نمی‌کرد، امروز روسیه نمی‌توانست به اوکراین حمله کند. این وضعیت موضوع هسته‌ای شدن جاپان و کوریای جنوبی را که در همسایگی قدرت‌های بزرگ هسته‌ای چین، روسیه و کوریای شمالی قرار گرفته، مورد بحث قرار داده است. جهان در حال هسته‌ای شدن بیشتر می‌باشد. تکثیر سلاح‌های هسته‌ای و پیشرفته تهدید بزرگی برای صلح و ثبات جهان محسوب می‌شود در حالی که تهدید استفاده از سلاح‌های هسته‌ای در اوکراین دنیا را در پرتگاه نابودی قرار داده است.

۶. پیامدهای جنگ اوکراین برای منطقه

جنگ اوکراین پیامدها و تأثیرات منفی گسترده اقتصادی را برای جهان در بر داشته است که منطقه جنوب آسیا نیز از این امر مستثنی نیست. منطقه جنوب آسیا که از قبل با چالش‌های سیاسی، اقتصادی و توسعه‌ای دست و پنجه نرم می‌کرد، جنگ اوکراین بحران‌های این منطقه را بیش از پیش عمیق‌تر ساخته است. تأثیرات جنگ اوکراین آشفتگی اقتصادی را در این منطقه به‌بار آورده است و در اکثر موارد توأم با آشفتگی سیاسی همراه بوده است. کشورهای سریلانکا، پاکستان، نپال و مالدیو بیشترین آسیب را متحمل شده‌اند در حالی که افغانستان و هندوستان توانسته‌اند بهتر عملکرد و مدیریت

داشته باشند. تأثیرات منفی اقتصادی همه‌گیری ویروس کوید-۱۹ توأم با جنگ اوکراین وضعیت اقتصادی این منطقه را با چالش جدی مواجه نموده است. اکثریت کشورهای منطقه وابسته به مواد غذایی، انرژی و کود کیمیایی وارداتی هستند.

سرلینکا که وابسته به صنعت توریسم می‌باشد از اول دچار بحران اقتصادی گردیده بود. جنگ اوکراین این بحران را دوچند ساخته و بحران غذایی و انرژی را در این کشور به میان آورده است. تورم از کنترل خارج بوده و منجر به تظاهرات گسترده گردید که در نتیجه آن حکومت راجاپاکسا در سرلینکا زمین‌گیر شد. پاکستان هم که در بی‌ثباتی اقتصادی به سر می‌برد از تأثیرات منفی اقتصادی جنگ اوکراین متأثر شده است. پاکستان که تا حد زیادی وابسته به واردات مواد غذایی - گندم - و انرژی است^۱ با بلند رفتن قیمت مواد غذایی و انرژی در بازارهای جهانی به خاطر جنگ اوکراین با مشکل تورم و کاهش ارزش پول روبه‌رو است. اقتصاد پاکستان از افزایش سطح بدهی، فقر و هزینه‌های زندگی رنج می‌برد که در مقابل نارضایتی سیاسی را در این کشور به میان آورده است. سفر عمران خان نخست‌وزیر وقت پاکستان به روسیه و ملاقات با پوتین یک روز قبل از آغاز جنگ اوکراین برایش گران تمام شد. وی توسط احزاب اپوزیسیون از سمتش کنار زده شد که در نتیجه بی‌ثباتی سیاسی را در این کشور رقم زد.

هندوستان بزرگ‌ترین کشور جنوب آسیا و یکی از متحدین ایالات متحده در مقابل چین در منطقه هندو-پاسفیک به‌شمار می‌رود. هندوستان با عضویت در کواد^۱ با ایالات متحده آمریکا برای مهار چین هم‌سویی دارد ولی در جنگ اوکراین خلاف انتظار آمریکا سیاست بی‌طرفی را اعلان نمود. هندوستان تجاوز روسیه بر اوکراین را محکوم

---

۱. (Quad) گفتگوی چهارجانبه امنیتی متشکل از چهار کشور ایالات متحده آمریکا، هندوستان، جاپان و استرالیا است که با هدف مهار چین توسط آمریکا راه‌اندازی ایجاد شده است.

نکرد و از تعزیرات یک جانبه امریکا علیه روسیه پیشتانی نکرد. هندوستان برخلاف روابط تجاری خود را با روسیه تحکیم بخشیده و به واردات نفتی از روسیه ادامه داده است. هندوستان با اتخاذ سیاست بی طرفی در جنگ اوکراین توانست تا حد ممکن از تأثیرات منفی اقتصادی این جنگ جلوگیری کند. هندوستان هم با امریکا و هم با روسیه دارای پیمان استراتژیک می باشد.

۲. پیامدهای جنگ اوکراین برای افغانستان

جنگ اوکراین برای کشور عزیزمان افغانستان که الحمدلله حالا به استقلالیت کامل دست یافته است چالش ها و فرصت های اقتصادی را به میان آورده است. بزرگ ترین چالش برای افغانستان تبدیل شدن به حوزه تعارضی میان قدرت های بزرگ برای بار دیگر است. ولی امارت اسلامی افغانستان با اتخاذ سیاست خارجی متوازن توانسته است تعامل بی طرفانه و در عین حال سازنده و مثبت را با تمام قطب های قدرت جهانی داشته باشد. سیاست خارجی متوازن و در عین حال بی طرف افغانستان توانست از تأثیرات منفی اقتصادی جنگ اوکراین تا حد ممکن جلوگیری کند و از منافع ملی کشور دفاع نماید. افغانستان نسبت به هر کشور دیگر در منطقه در مقابل تأثیرات منفی جنگ اوکراین بهترین عملکرد و مدیریت را داشته باشد. افغانستان با روسیه قرارداد تجاری امضا کرد که طبق آن افغانستان می تواند یک میلیون تن پترول، یک میلیون تن دیزل، نیم میلیون تن گاز مایع و دو میلیون تن گندم را از روسیه به افغانستان وارد نماید (مهدوی، ۱۴۰۱). جنگ اوکراین نقش موقعیت جیوپولیتیکی و جیواکونومی افغانستان را بالا برده و بیشتر از هر زمانی دیگر اهمیت جایگاه افغانستان را منحصی چهارراه تجارت و ترانزیت تقویت کند. افغانستان می تواند با سیاست خارجی متوازن اقتصادمحور از اوضاع فعلی منطقه و جهان پسا جنگ اوکراین به نفع خود استفاده اعظم را نماید.

جرخشی سیاست خارجی روسیه به طرف شرق و ایجاد پرده آهنین دیگر بین آسیا و اروپا فرصت‌ها برای همگرایی در قاره آسیا را بیشتر گردانیده است. با بسته شدن دهلیزهای تجاری و ترانزیتی شمالی که از روسیه به اروپا ختم می‌شد، افغانستان می‌تواند منحصی چهارراه تجارت و ترانزیت جایگزین و بدیل آن گردد. فرصت برای تحقق پروژه‌های اقتصادی منطقه‌ای افغانستان محور مثل خط لوله گاز تاپی، لین برق توتاپ، خط راه آهن ازبکستان، افغانستان و پاکستان بیشتر گردیده است. اکثریت تحلیل‌گران قرن بیست و یکم را قرن آسیا نام نهاده است و جایگاه افغانستان را در آسیا شاعر معروف جهان اسلام علامه اقبال لاهوری به بهترین وجه در این شعر خود بیان نموده است.

آسیا یک پیکر آب و گل است   ملت افغان زمین در این پیکر دل است
از فساد او فساد آسیا   از گشاد او گشادی آسیا

نتیجه‌گیری

در نتیجه‌گیری می‌توان گفت که جنگ اوکراین برنده‌ای ندارد و قربانی اصلی در بازی رقابت بین قدرت‌های بزرگ اوکراین است. اوکراین میدان بازی قدرت‌های بزرگ قرار گرفته و این جنگ نیابتی منفعتی برای اوکراین نداشته است. تا حال بیشتر از پانزده میلیون اوکراینی به خارج از کشورشان مهاجر گردیده‌اند. به احتمال زیاد اوکراین قسمت اعظم از خاک خود را برای همیشه از دست خواهد داد. در کل با گذشت نزدیک به یک سال از اوکراین به این نتیجه می‌رسیم که برنده اصلی میدان جنگ اوکراین امریکا بوده است و امریکا با یک نشان چندین هدف را به دست آورده است. امریکا توانست بازار انرژی اروپا را با قطع گاز روسیه و از بین رفتن خط لوله گاز نورد استریم یک و دو به دست آورد. امریکا توانست با ایجاد پرده آهنین دیگر، همگرایی اقتصادی را نه تنها بین روسیه و اروپا

امکان‌ناپذیر سازد بلکه همگرایی اقتصادی را در کل در خشکه اورآسیا بین دو قاره به چالش بکشد. این کار به جز از امریکا به نفع روسیه، چین و اتحادیه اروپا نیست. همگرایی اقتصادی در خشکه اورآسیا به رهبری چین، روسیه و اروپا می‌توانست قدرت هژمونی امریکا را به چالش بکشد. خطر به چالش کشیدن قدرت هژمونی امریکا در خشکه اورآسیا برای فعلا تا اندازه دفع گردیده است و یا به تعویق افتاده است. در ضمن ایالات متحده توانسته است تسلیحات نظامی خود را به اروپا بفروشد. در کل جنگ اوکراین برای تداوم و تقویت قدرت هژمونی دالر و امریکا کمک نموده است. نتیجه دیگری که جنگ اوکراین داشته است زمینه ایجاد بلوک شرقی ضد غربی را به رهبری روسیه، چین، ایران و غیره کشورها به میان آورده است. این کشورهای بیشتر از هر زمان دیگر در پی ایجاد سیستم مالی، پولی، اقتصادی و نظامی بین‌المللی ضد غربی می‌باشند. جنگ اوکراین دنیای چندقطبی امروزی را با شکل‌گیری ائتلاف‌های جدید به طرف قطبی شدن شرقی و غربی می‌برد. جنگ اوکراین و رقابت بین قدرت‌های بزرگ پیامدهای منفی و خطرناک را برای صلح و ثبات جهان داشته و خواهد داشت.

منابع

۱. مهدوی، ابراهیم (۱۴۰۱/۷/۶)، امضای قرارداد نفتی طالبان با روسیه چه پیامدی خواهد داشت؟، دویچه ویله، قابل دسترس در:

www.dw.com/fa-af-63270322

2. Mearsheimer, J.J., (2001), **The Tragedy of Great Power Politics**, W. W. Norton & Company, University of Chicago, USA

3. Mankoff, J., (2012), **Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics**, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., A Council of Foreign Relations, New York, USA

4. Manning, R., (2018), **US Indo-Pacific Strategy: Myths and Reality**, Valdai Club, Moscow, Russia

5. Mandelbaum, M., (Last Accessed: 29, December 2022), The New Containment: Handling Russia, China, and Iran, **Foreign Affairs**, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-02-12/new-containment>

6. Kissinger, H., (17 December 2022) 'How to avoid another world war', The Spectator, Last Accessed: 2nd January 2023, Available at: <https://www.spectator.co.uk/article/the-push-for-peace>

7. Mearsheimer, J., (17th August 2022), Playing With Fire in Ukraine: The Underappreciated Risks of Catastrophic Escalation, **Foreign Affairs**, Last Accessed: 3rd January 2023, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/playing-fire-ukraine>

8. Mearsheimer, J., (September/October 2014), Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin, **Foreign Affairs**, Last Accessed: 23rd December 2022, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>

9. Ferguson, N., (June 2022), Kissinger at 99: How to avoid another Cold War?, Interview by Niall Ferguson, **The Times**, Last Accessed: 17 December 2022, Available at:

<https://www.thetimes.co.uk/article/henry-kissinger-at-99-how-to-avoid-another-world-war-lwt6q5vbq>

10. Siddiqui, U., (1st October 2022), Latest Ukraine updates: Kadyrov urges use of nuclear weapon, **Al Jazeera**, Last Accessed: 15 December 2022, Available at:

<https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2022/10/1/ukraine-blog-3>

11. Colibasanu, A., (3rd January 2023), Trends That Will Define the Coming Years, **Geopolitical Futures**, Last Accessed: 6th January 2023, Available at: <https://geopoliticalfutures.com/trends-that-will-define-the-coming-years>

12. Ryan, M., & Timsit, A., (25th April 2022), U.S. wants Russian military 'weakened' from Ukraine invasion, Austin says, **The Washington Post**, Last Accessed: 4th January 2023, Available at: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/04/25/russia-weakened-lloyd-austin-ukraine-visit>

13. Bester, L., (23rd May 2022), Kissinger: These are the main geopolitical challenges facing the world right now, **World Economic Forum**, Last Accessed: 5th January 2023, Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/kissinger-these-are-the-main-geopolitical-challenges-facing-the-world-right-now>